

Industrivisioner – Åtta röster om framtidens svenska industri

Jan Johansson

IF Metall presenterade 2019 boken *Industrivisioner* där åtta personer ger sitt perspektiv på framtidens svenska industri.

Boken inleds av IF Metalls ordförande Mari Nilsson som betonar människans roll i den tekniska utvecklingen. Samspelet mellan människor och maskiner kommer att bli avgörande för om den tekniska utvecklingen ska bli framgångsrik. Marie Nilsson söker svar på sex frågor som belyses i boken:

- Vad krävs för att industrin ska vara lösningen på *klimatutmaningen*?
- Hur kan vetenskapen på bästa sätt bidra till *konkurrenskraften*?
- Varför kräver en framgångsrik industri respekt för *landsbygden*?
- Vad innebär den *globala konsumtionen för arbetsvillkoren*?
- Vad händer när ny teknik krockar med gamla *genusmönster*?
- Vad gör smarta fabriker med *industriarbetet*?

KLIMATUTMANINGEN UTMANAR PÅ MÅNGA PLAN

Klimatutmaningens konsekvenser diskuteras främst av Lisa Pelling som är utredningschef på Arena idé, en tankesmedja som står nära arbetarrörelsen. Pelling pekar på ett antal dilemman som vi står inför när industrin ska möta klimatutmaningen.

SSAB, LKAB och Vattenfall gör tillsammans med staten en mångmiljard-satsning på att utveckla koldioxidfri ståltillverkning. I Sverige svarar stålindustrin för 10% av koldioxidutsläppen men i ett globalt perspektiv svarar vi för en marginell del. Vad motiverar IF Metall att stödja en sådan satsning med kapital som tas från löneutrymmet. Svaret är att det inte enbart handlar om att rädda miljön utan också att rädda jobben genom att utveckla ny teknik som kan exporteras och gör svensk industri konkurrenskraftig på den globala marknaden.

Preems satsning i Lysekil skulle trots valet av

FÖRFATTARE

Jan Johansson, Professor, Luleå tekniska universitet, arbetsvetenskap, jan.johansson@ltu.se

modernaste reningsteknik öka koldioxidutsläppen från 1,7 till 2,2 miljoner ton och anläggningen skulle bli en av de största utsläppskällorna i Sverige. Marknaden styr och om vi säger nej till denna utbyggnad kommer produktionsökningen att förläggas till något annat land där miljökraven förmodligen är lägre. Hur ska IF Metall se på klimatfrågan? Även industriarbetare vill kunna se sina skolstrejkande barn i ögonen, påpekar Pelling.

Lisa Pelling menar att klimat- och miljöfrågorna kommer att påverka det fackliga arbetet. IF Metall kommer inte att strejka för miljön men frågorna kommer succesivt att tränga sig in i kollektivavtalen. Den viktigaste rollen är enligt Pelling att se till att klimatomställningen sker på ett socialt hållbart sätt.

DEN SVENSKA KONKURRENSKRAFTEN

Frågan om konkurrenskraften diskuteras av flera av författarna. Ola Asplund (f.d. utredningschef hos IF Metall) menar att svensk konkurrenskraft till stor del bygger på att vi bejakar den nya tekniken. Han konstaterar samtidigt att utvecklingen idag är teknikdriven, men den samverkar med utvecklingen på det sociala planet, hur vi väljer att leva våra liv. Samspelet mellan den sociala kulturen och den positiva synen på produktionen (den produktiva kulturen) är enligt Asplund en konkurrensfördel för Sverige som är svår att kopiera för andra länder. Det finns emellertid en risk att det svenska prestigelösa sättet att leda produktion kan hotas av globaliserade företag med ambition att införa en enhetlig arbetsplatskultur. Asplund pekar också det stora behovet av kompetensutveckling och efterlyser ett mikro-utbildningssystem där en halv miljon industriarbetare kan komplettera sina nuvarande kompetenser

Tuula Terri (VD för Ingenjörsvetenskapsakademien) kopplar ekonomisk tillväxt till högre utbildning och forskning i världsklass. Utbildning på alla nivåer, från yrkesutbildning till högre utbildning och livslångt lärande, och en forskning i nära partnerskap med industrin. Genom att satsa på digitalisering och skapa smarta industriföretag kan vi flytta tillbaka tillverkning av framförallt högteknologiska produkter till vår del av världen.

Innovation är en förutsättning och en nödvändighet för industriell utveckling konstaterar Christer Karlsson (professor i Innovation and operation management). Teknik- och organisationsförändringar skapar förutsättningar för nya och förnyade verksamheter men är samtidigt ett hot mot gamla, ett konstaterande som ligger väl i linje med IF Metalls devis ”Vi är inte rädd för den nya tekniken utan för den gamla”. Karlsson visar på frågans komplexitet och levererar en uppställning råd för att skapa en innovativ industri, där en modern öppen arbetsorganisation som tar tillvara de anställdas resurser är en förutsättning för industriell tillväxt.

LANDSBYGDEN KOMMER EFTER.

Problemet är inte Stockholm i sig, problemet är att Stockholm är normen, menar PO Tidholm (Journalist och författare) i en dystopisk betraktelse. Hela vår ekonomi är riggad för förtätning, skalfördelar, logistiska fördelar, säker kompetensförsörjning, ett stadigt inflöde av skattemedel och hög nativitet. Marknaden vill vara där människor är och människor vill vara där marknaden är, konstaterar Tidholm, och menar att Sverige är fullt av platser där det finns för lite av allt, och då är det svårt att vända utvecklingen. Eftersom Stockholm är normen och har tolkningsföreträde upplevs utvecklingen inte som ett problem, vi ser inte världen utanför tullarna. Om alla gör som Stockholm blir allt bra, vi slipper skitiga arbetsmiljöer i fabriker som dessutom förstör naturen. Tidholm menar att murarna mellan stad och landsbygd måste rivas och efterlyser en politik för att hela landet ska leva. Frågan är bara hur det ska gå till.

GLOBALISERINGENS OFFER

Christer Karlsson konstaterar att globala företag skapar sig marknadsfördelar medan lokala utsätts för ökad konkurrens.

Inget är så bäst-före-utgåendet som en gammal slitvarg som inte klarar jobbet längre konstaterar Gabriella Pichler (regissör till filmen Äta, leva, dö) när hon beskriver sin mammans arbetsliv. Hennes beskrivningar handlar inte så mycket om automationens effekter utan snarare om det globaliserade kapitlets effekter på svensk industri, där industriarbeten flyttas till låglöneländer, länder med ännu sämre arbetsförhållanden. Pichler frågar sig hur svenska industriarbetare ser på sig själva ur ett globalt perspektiv, hur skapas en global solidaritetskänsla.

GENUSMÖNSTER UNDER OMPRÖVNING

Det finns stora förhoppningar att den nya digitaliserade tekniken kommer att utplåna skillnaden mellan kvinnor och män. Så lätt är det inte menar Lena Abrahamsson (professor i arbetsvetenskap), det finns både positiva och negativa effekter och det kommer att påverka olika grupper på olika sätt. Gamla könsmonster ska utmanas och nya stereotypa könssegregeringar ska undvikas. Abrahamsson hämtar sina exempel från gruvinindustrin som är en manlig motsträvig kontext som bjuder på motstånd och motvilligt får anpassa sig till det nya. Abrahamsson menar att det trots allt finns öppningar för ett mer jämställt arbetsliv men vi måste ta vara på de möjligheter som blottas och stödja utvecklingen.

INDUSTRIARBETETS FRAMTID

Industri 4.0, Smarta fabriker och Cyber-fysiska system är realiteter som kommer att påverka morgondagens industriarbete, menar Felix Lundmark (doktorand i

arbetsvetenskap). Automatisering kan ersätta många enformiga monotona slitsamma jobb, människorna flyttas från farliga arbetsplatser till trygga kontrollrumarbeten. Den utvecklingen kan man inte annat än bejaka, men det är inte den som är kärnan i de nya cyber-fysiska systemen. Det handlar inte enbart om att införa fler robotar utan om sammanlänkningen av dessa till integrerade system där människor och maskiner länkas samman genom ny IT-baserad teknik. Framtiden metallarbetare utrustas med bärbara enheter liknande mobiltelefoner eller surfplattor där man kan följa och styra hela produktionsprocessen. Rätt använd kan den nya tekniken innebära intressantare arbeten i en säkrare arbetsmiljö, men det finns många problem som samtidigt måste synliggöras och undvikas. Alternativet kan vara att produktionsprocessen styr arbetet i för hög grad. Lundmarks budskap är att tekniken inte är given på förhand, utan det är något som måste diskuteras och IF Metall måste vara med och ställa frågorna.

IF METALL MÅSTE HÅLLA FRÅGORNA LEVANDE

IF Metall ställer sex viktiga frågor som diskuteras i skriften Industrivisioner. Skriftens åtta röster pekar på en del svar men frågorna måste hållas vid liv under lång tid framåt. Frågorna är komplexa och det finns gott om optimistiska supportrar, men det behövs även en kritisk granskning av utvecklingen. Här har vi som arbetslivsforskare en viktig uppgift där vi bör utgå från Lundmarks budskap att tekniken inte är given på förhand, den måste skapas.